

Raad voor de leefomgeving en infrastructuur

De Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) is het strategische adviescollege voor regering en parlement op het brede domein van duurzame ontwikkeling van de leefomgeving en infrastructuur. De raad is onafhankelijk en adviseert gevraagd en ongevraagd over langetermijnvraagstukken. Met een integrale benadering en advisering op strategisch niveau wil de raad bijdragen aan de verdieping en verbreding van het politiek en maatschappelijk debat en aan de kwaliteit van de besluitvorming.

Raad voor de leefomgeving en infrastructuur

Bezuidenhoutseweg 30
Postbus 20906
2500 EX Den Haag
info@rli.nl
www.rli.nl

Samenstelling Rli

Dr. J.J. (Jan Jacob) van Dijk (voorzitter)
Drs. J.A. (Jeanet) van Antwerpen
Mr. R.M. (Renée) Bergkamp
Prof. dr. ir. J. (Joks) Janssen
J. (Jantine) Kriens
Drs. J.H.L.H. (Jeroen) Niemans
Drs. K.J. (Krijn) Poppe
Ir. C.M. (Karin) Sluis
Prof. dr. mr. H.D. (Hanna) Tolsma
Prof. dr. E.T. (Erik) Verhoef
Prof. dr. ir. L. (Leentje) Volker
Em. prof. dr. A.N. (André) van der Zande

Junior-raadsleden

T.B.J.M (Tim) van Dijke MSc MA
Ir. E.J.S. (Eva) van Genuchten
Bc. M.J.H. (Marnix) Kluiters

Algemeen secretaris

Dr. mr. S.M. (Stephan) Berndsen



INHOUD

SAMENVATTING	6		
DEEL 1 ADVIES	11		
1	INLEIDING	11	
1.1	Onderwerp en doel van dit advies	11	
1.2	Afbakening	13	
1.3	Definities	13	
	INTERMEZZO DUBBEN OVER DUURZAAMHEID: ASTRID, NORA EN FRANK GEVEN HUN MENING	14	
2	WAT HOUDT 'RECHTVAARDIGE VERDUURZAMING' IN?	18	
2.1	Botsende beginselen	18	
2.2	Maatschappelijke ongelijkheid als indicator voor onrechtvaardigheid	21	
2.3	Drie kenmerken van rechtvaardig verduurzamingsbeleid	22	
2.3.1	Erkende rechtvaardigheid	23	
2.3.2	Procedurele rechtvaardigheid	23	
2.3.3	Verdelende rechtvaardigheid	24	
2.4	Slotsom	26	
3	GEBREKEN IN VERDUURZAMINGSBELEID DIE LEIDEN TOT ONRECHTVAARDIGHEID	27	
3.1	Geen goede overheidsondersteuning bij maken van duurzame keuzes	28	
3.1.1	Subsidie- en leenfaciliteiten niet afgestemd op lage inkomensgroepen	28	
3.1.2	Ontoereikende informatievoorziening over verduurzamingsopties	29	
3.1.3	Procedures voor subsidies en toeslagen te ingewikkeld	30	
3.1.4	Regelingen zonder zekerheid: verbroken beloftes	31	
3.2	Verduurzaming kan tot structurele maatschappelijke ongelijkheid leiden	31	
3.3	Geen effectieve strategie om mensen aan te zetten tot verduurzaming	32	
3.4	Te weinig overheidsbescherming tegen effecten van duurzaamheidsproblemen	34	
3.5	Gebrekkige toegang tot het recht voor mensen met klachten over leefomgeving	36	
3.6	Verduurzamingsbeleid niet toegesneden op kleine ondernemingen	38	
3.7	Slotsom	38	
4	GEBREKEN IN ONTWIKKELING EN VORMGEVING VAN HET VERDUURZAMINGSBELEID	40	
4.1	Focus op snel resultaat	40	
4.2	Onvoldoende onderzoek naar mogelijke gevolgen van het beleid	41	



4.3	Geen aansluiting bij levenssituatie van grote groepen in de samenleving	42
4.4	Stapeling van compensatieregelingen	43
4.5	Gebrek aan samenhangend domeinoverschrijdend beleid	43
4.6	Slotsom	44
5	CONCLUSIES	45
5.1	Overheidsbeleid voor verduurzaming vergroot maatschappelijke ongelijkheid	45
5.2	Onrechtvaardigheid die mensen ervaren brengt verduurzaming in gevaar	47
5.3	Overheidsbeleid heeft te weinig oog voor menselijke kant van verduurzaming	47
5.4	Overheid zet mensen die kunnen verduurzamen te weinig aan tot actie	48
6	AANBEVELINGEN	50
6.1	Hoofdaanbevelingen	50
6.2	Vertaling in concrete adviezen	52

DEEL 2 TOELICHTING EN VERDIEPING		62
1	METHODE	62
1.1	Gesprekken en interviews	62
1.2	Casuïstiek	63
2	VOORBEELDEN VAN NATIONAAL VERDUURZAMINGSBELEID	65
2.1	Verduurzamingsbeleid gebaseerd op de Klimaatwet	65
2.2	Verduurzamingsbeleid op het terrein van wonen	66
2.2.1	Generieke stimuleringsmaatregelen voor woningverbetering	66
2.2.2	Maatregelen gericht op eigenaar-bewoners	68
2.2.3	Maatregelen gericht op verhuurders	69
2.3	Verduurzamingsbeleid op het terrein van mobiliteit	69
2.3.1	Maatregelen ter bevordering van elektrisch rijden	70
2.3.2	Maatregelen ter bevordering van autodelen	70
2.4		

3	SCHADE VOOR DE EEN, SUBSIDIE VOOR DE ANDER: RECHTVAARDIGHEIDSEFFECTEN	74
3.1	Verdeling hinder en schade als gevolg van duurzaamheidsproblemen	74
3.1.1	Vervuiling leefomgeving	74
3.1.2	Klimaatverandering	75
3.1.3	Achteruitgang natuur	76
3.2	Verdeling kosten en baten van verduurzamingsbeleid	77
3.2.1	Verdelingseffecten bij klimaatmaatregelen	77
3.2.2	Verdelingseffecten bij subsidieregelingen voor elektrisch rijden	78
3.2.3	Verdelingseffecten bij subsidieregelingen voor woningverbetering	79
3.3	Mening van burgers over duurzaamheidsproblemen en verduurzamingsbeleid	81
3.4	Wat de overheid doet om verduurzamingsbeleid rechtvaardiger te maken	83
3.4.1	Burgers meer betrekken bij ontwikkeling verduurzamingsbeleid	83
3.4.2	Meer oog voor gevolgen van beleid: Beleidskompas en Generatietoets	84
4	DREMPELS VOOR VERDUURZAMING BIJ KLEINE ONDERNEMINGEN	85
4.1	Vijf factoren die kleine ondernemers weerhouden van verduurzaming	85
4.1.1	Te weinig financiële middelen en onzekerheid over rendement	85

4.1.2	Onvoldoende actuele informatie-op-maat over verduurzamingsopties	86
4.1.3	Tekort aan kennis en kunde om procedures te doorlopen	86
4.1.4	Gebrek aan vertrouwen in continuïteit van beleid en randvoorwaarden	87
4.1.5	Ervaren onrechtvaardigheid ten opzichte van grote ondernemingen	87
4.2	Risico's voor algehele voortgang verduurzamingsproces	88

2. Het gevaar bestaat dat het draagvlak te klein wordt. Als grote delen van de bevolking het beleid oneerlijk (of: onrechtvaardig) vinden, zal het draagvlak voor verduurzamingsbeleid dusdanig afnemen dat succesvolle verduurzaming onmogelijk wordt.

Wat is rechtvaardige verduurzaming?

Er is steeds meer aandacht voor rechtvaardigheid en verduurzaming, maar die richt zich met name op de verdeling van de kosten en baten van klimaatbeleid. Dat is een te beperkte blik. Er is ook aandacht nodig voor andere duurzaamheidsproblemen, zoals vervuiling van de leefomgeving en verlies van biodiversiteit. Daarnaast omvat rechtvaardigheid meer dan alleen de verdeling van kosten en baten (ofwel 'verdelende rechtvaardigheid'). Rechtvaardig verduurzamingsbeleid erkent dat niet iedereen dezelfde dingen belangrijk vindt en sluit aan bij verschillende groepen mensen ('erkennende rechtvaardigheid'). Daarnaast heeft iedereen gelijke toegang tot inspraak en gelijke invloed op de besluitvorming ('procedurele rechtvaardigheid').

De overheid zal moeten waarborgen dat er geen mensen of bedrijven (verder) achterop raken in de maatschappij als gevolg van verduurzamingsbeleid. Bijvoorbeeld omdat zij niet genoeg geld hebben of niet beschikken over de benodigde vaardigheden om mee te doen met verduurzaming. Een rechtvaardige verdeling van de kosten en baten van beleid is van groot belang. Maar mensen kunnen over de invulling daarvan verschillend denken en de voorkeur geven aan verschillende beginselen, zoals 'de vervuiler betaalt', verdeling 'naar draagkracht' of 'naar grootste nut'. Om te

bepalen wat we als samenleving rechtvaardig vinden in een bepaalde situatie, is dus een politieke en maatschappelijke dialoog nodig.

Bevindingen

Uit onze analyse trekken we vier conclusies, die hieronder zijn samengevat.

Overheidsbeleid voor verduurzaming vergroot maatschappelijke ongelijkheid

Verduurzaming is rechtvaardig én effectief als iedereen eraan kan meedoen. Maar dat is op dit moment niet zo. In de praktijk blijken veel mensen niet goed uit de voeten te kunnen met onderdelen van het beleid, zoals subsidie-regelingen en leenfaciliteiten. Grote groepen mensen lopen de voordelen van verduurzaming mis, vooral mensen in een kwetsbare maatschappelijke positie. Om de maatschappelijke ongelijkheid die daardoor ontstaat tegen te gaan, is het belangrijk dat verduurzamingsbeleid meer dan nu aansluit bij de mogelijkheden en behoeften van verschillende groepen mensen in de samenleving.

Onrechtvaardigheid die mensen ervaren brengt verduurzaming in gevaar

draagt een breed gedeeld gevoel van onrechtvaardigheid bij aan het toch al afkalvende vertrouwen van mensen in de overheid.

Overheidsbeleid heeft te weinig oog voor de menselijke kant van verduurzaming

De rijksoverheid heeft bij de ontwikkeling en uitvoering van het verduurzamingsbeleid lange tijd te weinig oog gehad voor de maatschappelijke gevolgen van dat beleid. Er is van tevoren niet goed onderzocht welke sociaal-economische en sociaal-culturele effecten te verwachten zouden zijn en hoe het beleid de levens van verschillende mensen zou raken. Beleidsmakers zijn uitgegaan van een eenzijdig mensbeeld dat geen recht deed aan de verscheidenheid in de samenleving. In plaats daarvan is het beleid eenzijdig gericht op de burgers en bedrijven die veel vervuiling veroorzaken. En op snel resultaat behalen, tegen lage kosten voor de overheid. Dat is begrijpelijk, maar daardoor is er te weinig gedaan voor minder kapitaalkrachtige mensen en kleine ondernemers.

Het is van belang dat er in het verduurzamingsbeleid snel meer aandacht komt voor de gevolgen die mensen in de alledaagse praktijk ondervinden van de diverse maatregelen. Beleid moet bij hun leefwereld aansluiten om hen te kunnen helpen bij verduurzaming. Het is raadzaam dat het verduurzamingsbeleid structureel wordt verbonden met sociaal-economisch en sociaal-cultureel beleid.

Overheid zet mensen die kunnen verduurzamen te weinig aan tot actie
Het huidige verduurzamingsbeleid van de rijksoverheid resulteert er niet in dat iedereen die mee kan doen, ook echt meedoet aan verduurzaming. Kapitaalkrachtige mensen en bedrijven die goed in staat zijn om op eigen kracht duurzame keuzes te maken, doen dat in de praktijk lang niet altijd. Het is van groot belang dat dit verandert: rechtvaardige en effectieve verduurzaming vraagt dat iedereen naar draagkracht meedoet. Krachtige beleidsinstrumenten zorgen ervoor dat duurzaamheid voor iedereen de standaard wordt. Daarvoor zijn normering en beprijzing onmisbaar.

Aanbevelingen

Onze hoofdboodschap is: eerlijk verduurzamen betekent dat iedereen mee kan doen en dat iedereen die mee kan doen, dat ook doet. Wij doen drie hoofdaanbevelingen en zeven sub-aanbevelingen waarmee wij het kabinet handvatten willen aanreiken om verduurzamingsbeleid te maken dat zowel eerlijk als effectief is. Deze aanbevelingen kunnen daarnaast het vertrouwen in de overheid helpen herstellen.

Aanbeveling 1. Verbind verduurzaming met rechtvaardigheid

1.1 Verbind verduurzamingsbeleid met het sociale domein

De fysieke leefomgeving is inherent verbonden met het dagelijks leven van mensen. Wij

Om verduurzamingsbeleid met het dagelijks leven van mensen te verbinden, adviseren we op rijksniveau interdepartementale werkgroepen in te stellen. Voor de verbinding op bestuursniveau raden wij aan om de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) ook in komende kabinetten vast lid te laten zijn van de Raad Fysieke Leefomgeving (een onderraad waarin ingewikkelde of technische onderwerpen worden voorbesproken voordat ze op de agenda van de ministerraad komen).

1.2 Monitor de sociaal-economische en sociaal-culturele impact van duurzaamheidsproblemen en verduurzamingsbeleid en bediscussieer deze
Momenteel zijn er te weinig gegevens beschikbaar over de impact van zowel duurzaamheidsproblemen als verduurzamingsmaatregelen. Wij raden aan dat kennisinstituten als het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), het Centraal Planbureau (CPB), het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) hierover stelselmatig rapporteren.

Daarnaast adviseren wij de rijksoverheid om een Rechtvaardigheidsrapportage te ontwikkelen die inzichtelijk maakt wat de sociaal-economische en sociaal-culturele effecten van verduurzamingsbeleid zijn. Deze rapportage besteedt ook aandacht aan hoe Nederlanders aankijken tegen dat beleid: vinden zij het rechtvaardig? Dit vereist niet alleen onderzoek, maar ook een brede, maatschappelijke dialoog.

1.3 Veranker het recht op een schone, gezonde en duurzame leefomgeving
Wettelijke erkenning van het recht op een schone, gezonde en duurzame leefomgeving, beschermt mensen beter tegen de schadelijke gevolgen van milieuvervuiling. Wij onderschrijven dan ook de aanbeveling van het College voor de Rechten van de Mens om te streven naar een bindend recht op een schoon, gezond en duurzaam leefmilieu. Eveneens is het raadzaam dat het verdrag van Aarhus, dat zich richt op rechten van burgers betreffende toegang tot informatie, inspraak en toegang tot de rechter in milieukwesties, wordt uitgebreid met de verplichting voor nationale overheden om hun burgers actief te helpen om gebruik te maken van deze rechten.

Aanbeveling 2. Zorg dat iedereen kan meedoen

2.1 Werk wijkgericht en benut en versterk lokale initiatieven

De overheid zal mensen die dreigen achter te blijven in de verduurzaming zo veel mogelijk moeten helpen. Dat kan het beste op lokaal niveau, door daar verduurzaming te verbinden met sociaal-economische en sociaal-culturele onderwerpen. Wij adviseren een wijkgerichte aanpak met wijkteams die samenwerken met lokale organisaties. Het Rijk doet er goed aan om gemeenten te voorzien van structurele middelen om dit mogelijk te maken.

samenleving. Een goede manier om dit te waarborgen is beleidsvoorstellen voorleggen aan panels van burgers en kleine ondernemers. Daarnaast denken wij dat binnen de rijksoverheid teams van rechtvaardigheidscoaches beleidsmakers via praktijkleertrajecten bewust kunnen maken van het belang van rechtvaardige verduurzaming.

Aanbeveling 3. Zorg dat iedereen die kan meedoen, dat ook doet

3.1 Stel kaders die duurzaamheid voor iedereen tot de standaard maken

Een voorwaarde voor eerlijke verduurzaming is dat iedereen die kan meedoen, dat ook doet. Als mensen en bedrijven zich onttrekken aan deze gezamenlijke opgave, neemt het draagvlak voor verduurzaming af. Het is aan de overheid om met wet- en regelgeving kaders te stellen en deze ook te handhaven. Dat moeten kaders zijn die er structureel toe leiden dat duurzaamheid het 'nieuwe normaal' wordt. Kaders die duurzaamheid tot de standaard maken, werken twee kanten op. Enerzijds helpen ze op structureel niveau om iedereen te laten meedoen aan verduurzaming. Anderzijds zorgen ze ervoor dat mensen die kunnen verduurzamen maar dat nu niet doen, wél gaan verduurzamen. Zo zorgt een verplicht goed energielabel voor alle huurwoningen ervoor dat iedereen – ongeacht zijn of haar sociaal-economische positie – de vruchten plukt van een energiezuinige en gezonde woning. Het uitfasen van vervuilende producten leidt er toe dat iedereen duurzame producten zal kopen en dus meedoet aan verduurzaming.

3.2 Voer eerlijke beprijzing in door middel van een duurzaamheidsheffing en dividend

Beprijzing is een effectieve manier om overmatige consumptie die tot duurzaamheidsproblemen leidt, te beperken. Om beprijzing eerlijk te laten zijn, stellen wij een combinatie voor van een duurzaamheidsheffing en -dividend. Wij adviseren om vervuilende consumptie te belasten met een *duurzaamheidsheffing*, en vervolgens de heffingsopbrengsten generiek terug te sluizen naar burgers in de vorm van een *duurzaamheidsdividend*. Dankzij het generieke dividend worden minder kapitaalkrachtige mensen niet onevenredig hard worden geraakt door de heffing. De heffingen zijn gekoppeld aan duurzaamheidsdoelen, zoals een CO₂-plafond. Iedereen krijgt genoeg dividend om binnen die doelen te consumeren (als ware het een budget). Wie minder consumeert, houdt per saldo geld over. Wie meer consumeert, betaalt per saldo.



1 INLEIDING

1.1 Onderwerp en doel van dit advies

Schone lucht kunnen inademen, schoon water kunnen drinken, gezond voedsel kunnen eten: het zijn vitale levensvoorwaarden voor iedereen. Ook leefbare en veilige klimaatomstandigheden zijn in ieders belang. Elke burger heeft, kortom, baat bij een duurzame leefomgeving. Verreweg de meeste Nederlanders vinden verduurzaming dan ook belangrijk.

Hoe Nederlanders aankijken tegen verduurzaming

Een overgrote meerderheid van de Nederlanders vindt een vitale natuur en een schone leefomgeving heel belangrijk: 88% geeft aan natuur in Nederland essentieel te vinden en 65% zegt dat de stand van de natuur en het verdwijnen van soorten, zorgelijk is (I&O Research, 2021). Bijna acht op de tien Nederlanders (78%) maakt zich zorgen om het milieu en 74% is in meer of mindere mate bezorgd over de gevolgen van klimaatverandering (SCP, 2025a).

Onze nationale overheid heeft de afgelopen decennia diverse verduurzamingsdoelstellingen geformuleerd en stappen gezet om een duurzame leefomgeving te bevorderen. Denk aan de aanleg van grootschalige windmolenparken op zee of regelingen die zonnepanelen op woningen bevorderen.

Maar al enige tijd stokt de voortgang van het verduurzamingsbeleid. De klimaatdoelen lijken uit zicht te raken, net als die voor schoon water en biodiversiteitsherstel. Dat komt onder meer doordat steeds duidelijker wordt dat verduurzamen – evenals te laat of te weinig verduurzamen – een proces is met gevolgen die diep ingrijpen in de levens van mensen. Er zijn signalen dat een groeiend aantal mensen de effecten van het verduurzamingsbeleid oneerlijk vinden (WRR, 2023). Terwijl van mensen wordt verwacht dat ze hun gedrag op allerlei punten aanpassen (minder vaak vliegen, minder vlees eten, minder stoken enzovoort), mogen grote bedrijven hun gang blijven gaan, zo luidt de kritiek (SCP, 2025a). Ook vinden veel mensen het oneerlijk dat de doorsnee-Nederlander krom moet liggen voor kostbare duurzaamheidsmaatregelen (dubbel glas, een warmtepomp, spouwmuurisolatie), terwijl rijke Nederlanders daar bijna niks van merken. Deze onvrede gaat gepaard met een gebrek aan vertrouwen in de overheid. Slechts één op de tien Nederlanders ervaart dat de rijksoverheid de mening van mensen zoals zij erkent en meeweegt bij het invoeren van klimaatmaatregelen.

De Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) maakt zich om twee redenen zorgen over deze ontwikkeling:

- Ten eerste vinden wij dat iedereen moet kunnen meedoen aan de verduurzaming van Nederland en dat iedereen die *kan* meedoen, dat ook zou moeten doen. Dat is niet alleen rechtvaardig, maar ook om praktische redenen noodzakelijk. Dat is op dit moment niet het geval.
- Ten tweede bestaat het gevaar dat het draagvlak voor verduurzamingsbeleid zal afnemen als dit beleid door grote delen van de bevolking als

onrechtvaardig wordt gezien (PBL, 2023a; SCP, 2025a). Juist dat draagvlak is cruciaal voor de effectiviteit van het beleid: verduurzamingsdoelen zijn alleen te realiseren als het overgrote deel van de samenleving meedoet.

De raad ziet relatief veel (beleids)matige aandacht voor de *verdelings-effecten van klimaatbeleid*. Dit is een te beperkte invalshoek. Rechtvaardig verduurzamingsbeleid gaat om *verschillende vormen van rechtvaardigheid* (erkennende, procedurele en verdelende) en om *diverse duurzaamheidsproblemen* (vervuilde en ongezonde leefomgeving, verlies aan biodiversiteit et cetera).

Vanwege de zorgen die wij hebben over de deelname aan en het draagvlak voor het verduurzamingsbeleid van de rijksoverheid, richten wij ons in dit advies op de rol van rechtvaardigheid bij verduurzaming. Wij willen de rijksoverheid handvatten aanreiken om te komen tot verduurzamingsbeleid dat zowel rechtvaardig als effectief is.

Hierbij is het belangrijk om te beseffen dat de verduurzaming van Nederland uit omvangrijke en ingrijpende transities bestaat. Enerzijds zijn maatregelen cruc

ze af. Het vinden van die balans vraagt om een zoektocht die we als samenleving gezamenlijk moeten maken. Wat rechtvaardig is en wat niet, is geen vast gegeven – ook dat is iets dat we samen moeten bepalen én ervaren. Dit advies is dan ook geen eindpunt, maar een onderdeel van die zoektocht.

1.2 Afbakening

Wij hebben het onderwerp van dit advies als volgt afgebakend:

- De duurzaamheidsproblemen waarop we ons richten zijn primair klimaatverandering, milieuvervuiling en verlies van biodiversiteit. De belangrijkste doelstellingen waaraan de rijksoverheid zich op deze terreinen heeft gecommitteerd, zijn vastgelegd in de Klimaatwet¹, de Europese Kaderrichtlijn Water², het Europese Zero Pollution Action Plan³ en de Omgevingswet⁴.
- Waar wij kijken naar de rol die diverse partijen hebben te vervullen in relatie tot verduurzaming, spitsen we ons toe op die van burgers en kleine ondernemers. De verantwoordelijkheden van grote bedrijven en andere overheden komen zijdelings aan de orde.
- We belichten in dit advies zowel duurzaamheidsproblemen die buiten de directe invloedssfeer van individuele mensen liggen (zoals luchtvervuiling vanuit de zware industrie of een tekort aan groen in woonwijken), als duurzaamheidsproblemen waar individuele mensen wél zelf een directe

¹ Zie <https://wetten.overheid.nl/BWBR0042394/2023-07-22>

² Zie <https://www.clo.nl/indicatoren/nl141205-europese-kaderrichtlijn-water>

³ Zie https://environment.ec.europa.eu/strategy/zero-pollution-action-plan_en

⁴ Zie <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur-en-biodiversiteit/wetgeving-voor-natuurbescherming>

rol in spelen (zoals milieuvervuiling en CO₂-uitstoot die het gevolg is van veel spullen kopen en veel reizen). Buiten beschouwing blijven evenwel de mogelijkheden die mensen hebben om als collectief duurzamere keuzes te maken, via bijvoorbeeld energiecoöperaties, weggeefwinkels of stadsmoestuinen (Nationaal Klimaat Platform, 2024;

1.4 Leeswijzer

Dit advies is vanaf hier als volgt opgebouwd.

- In hoofdstuk 2 lichten we toe wat wij verstaan onder ‘rechtvaardige verduurzaming’.
- In hoofdstuk 3 analyseren we hoe het huidige verduurzamingsbeleid van de overheid tot uitkomsten kan leiden die mensen onrechtvaardig vinden.
- In hoofdstuk 4 stellen we vast dat er bij de ontwikkeling van beleid vooringenomenheden meespelen, die het ontstaan van maatschappelijke ongelijkheid in de hand werken.
- In hoofdstuk 5 formuleren we op basis van onze bevindingen enkele conclusies.
- In hoofdstuk 6 doen we aanbevelingen aan het kabinet om tot rechtvaardiger verduurzamingsbeleid te komen.

In deel 2 van dit advies werken we sommige aspecten die in deel 1 aan bod komen, nader uit. In de tekst van dit deel 1 verwijzen wij geregeld naar de meer gedetailleerde informatie in deel 2.

INTERMEZZO

DUBBEN OVER DUURZAAMHEID: ASTRID, NORA EN FRANK GEVEN HUN MENING

Wat vinden Nederlanders van verduurzaming? Welke impact hebben duurzaamheidsproblemen en het verduurzamingsbeleid van de overheid op hun leven? Hieronder presenteren we drie personages – Astrid, Nora en Frank – die hierover hun mening geven. Deze fictieve personages zijn gebaseerd op wetenschappelijke literatuur; hun uitspraken zijn mede geïnspireerd op een focusgroepgesprek dat wij hebben gehouden en op interviews die wij hebben laten uitvoeren. In de loop van het advies keren deze personages nog een aantal keer terug in de vorm van korte citaten. We gebruiken de uitspraken en opvattingen van deze personages om de dilemma's rond verduurzaming een gezicht te geven.



<

samenlev

2.4 Slotsom

Verduurzamingsbeleid is in onze ogen rechtvaardig als iedereen eraan kan deelnemen. Regelingen ter ondersteuning van duurzame keuzes moeten dus zijn toegesneden op uiteenlopende doelgroepen en hun mogelijkheden om te participeren. De overheid zal, om het beleid rechtvaardig te laten zijn, moeten waarborgen dat er geen mensen achterblijven omdat zij niet genoeg geld hebben of niet beschikken over de benodigde vaardigheden. De overheid zou ook kleine en grote ondernemingen in gelijke mate in staat moeten stellen om te verduurzamen.

Het is met het oog op de rechtvaardigheid van het beleid verder belangrijk dat de overheid rekening houdt met de belangen van verschillende groepen in de samenleving en ervoor zorgt dat alle groepen in gelijke mate de kans krijgen om invloed uit te oefenen op de besluitvorming.



<

